

1. Előszó

CZIRFUSZ MÁRTON

A TERÜLETI EGYENLŐTLENSÉGEK MAGYARORSZÁGON állandó témáját adják a hazai területi kutatásoknak. Ezek az elemzések a közérdeklődésre is számot tartanak: az országon belüli állandó és változó területi egyenlőtlenségekről a társadalom minden tagja hétköznapi tudásokkal rendelkezik; a területi különbségekkel az online és nyomtatott sajtó is rendszeresen foglalkozik. Kötetünk e területi folyamatok mögé kíván nézni, az elmúlt tíz év területi kihívásain és területpolitikai válaszain keresztül.

A könyv résztémákra bontva, a főbb problémákra összpontosítva mutatja be a magyarországi területi folyamatok elmúlt tíz évben történt változásait, illetve értékeli a szakpolitikákban a területi szempontok megjelenését. A fejezetek két tartalmi részre bomlanak:

- Egy-egy résztémában kiemelnek egy-egy területi folyamatot, ezt a területi jelenléte pedig elemző módon körüljárják, rámutatva a területi egyenlőtlenségeket létrehozó társadalmi-gazdasági-politikai folyamatokra.
- A fejezetek egy-egy területpolitikai intézkedés vagy megközelítés értékelését is adják. Ezekben megtalálhatjuk a kormány által kimondva vagy kimondatlanul képviselt területpolitikai irányok elemzéseit, néhány téma esetében pedig azt mutatjuk be, hogy mi, szerzők milyen megközelítést tartanánk kívánatosnak.

A kötet időtávjának (2010–2020) kiválasztását több szempont indokolja.¹ A kezdőévre, 2010-re a 2008-as gazdasági válság legközvetlenebb hatásai véget értek, kormányváltás, fejlesztéspolitikai és közigazgatási irányváltás történt. 2020 szintén fordulópontot jelent, több szempontból is: egyrészt 2020-ban zárul egy hétéves európai uniós fejlesztéspolitikai ciklus, ami indokolja a visszatekintést az elmúlt tíz év hazai társadalmi-gazdasági folyamataira, másrészt a COVID-19 járvány várhatóan a területi folyamatok egy részében éles szakaszhatárt fog okozni. A COVID-19 járvány területi hatásairól a kötet utolsó fejezete közli az első eredményeket (Koós et al. 2020).

A Regionális Kutatások Intézete (és jogelődje, az MTA Regionális Kutatások Központja) a Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont tagintézményeként

¹ A változások hosszabb időigénye miatt hosszabb időtávot vizsgál a térhasználat átalakulásáról szóló fejezet (Farkas, Hoyk 2020).

több évtizede elemzi a magyarországi területi folyamatokat és vesz részt aktívan a magyarországi területfejlesztési politika alakításában (egy friss áttekintésről lásd: Pálné Kovács 2020). Az elmúlt évtizedekben a területi folyamatok alakulását az intézet kutatói rendszeresen összefoglalták szerkesztett kötetekben és monográfiákban, magyar és angol nyelven. A sorozatokra példa a *Kárpát-medence régiói*, a Dialóg Campus Kiadó *Studia Regionum* sorozatának monográfiái, az Akadémiai Kiadó *Modern Regionális Tudomány Szakkönyvtár* sorozatának kötetei.

Ezzel a tanulmánykötettel az intézet kiadásában megjelent önálló kiadványok sorát kívánjuk folytatni. Az elmúlt közel három évtizedben meghatározóak és a mai napig sokak által olvasott és idézett magyar nyelven a *Magyarország területi szerkezete és folyamatai az ezredfordulón* (Horváth, Rechnitzer 2000), a *Régiók és települések versenyképessége* (Horváth 2006), valamint *A területi kutatások csomópontjai* (Barta, Beluszky, Földi, Kovács 2010) című kötetek, angolul pedig a *Hungary: Society, state, economy and regional structure in transition* (Hajdú 1993), a *Regional processes and spatial structures in Hungary in the 1990's* (Hajdú 1999), valamint a *Hungarian spaces and places: Patterns of transition* (Barta, G. Fekete, Szörényiné Kukorelli, Timár 2005).

A könyv fejezeteinek szerzői (egy kivétellel) a Regionális Kutatások Intézetének kutatói, akik saját témájukban régóta vizsgálják a hazai területi folyamatok alakulását, és mára a középgeneráció meghatározó kutatóivá váltak a hazai regionális tudományi szakmában. Az intézet kutatóhelyein (Békéscsabán, Budapesten, Győrben, Kecskeméten és Pécsen) a helyi társadalmi-gazdasági közegbe beágyazva folyamatosan követik a területi egyenlőtlenségek változásait, értékelik a területi politikákat. A kutatói szakértelem ugyanakkor behatárolta azt is, hogy milyen témákkal foglalkoztunk: bár az intézet kutatói összességében a társadalmi-gazdasági folyamatok széles körét le tudják fedni és a kötet végigolvasásával átfogó képet alkothatunk a legfontosabb kihívásokról a hazai területi folyamatokat illetően, nem volt célunk valamennyi lehetséges téma megjelenítése (például a demográfiáról vagy a mezőgazdaságról nem írtunk).

A kötet célközönsége többes. Egyrészt a rövid terjedelmű fejezetekkel a magyarországi társadalmi-gazdasági folyamatok iránt érdeklődő széles közönség számára is hozzáférhető szövegeket igyekeztünk írni. A kötet közérthető módon bemutatja az elmúlt tíz év jellemző területi trendjeit. A szakpolitikai (területpolitikai) irányok elemzésével olyan, közérdeklődésre is számot tartó kérdéseket tudunk megválaszolni, mint hogy a kormányzatnak célszerűen irányítania kell-e a Magyarországra érkező befektetéseket a hátrányos helyzetű térségekbe; kiegyenlíthetők-e a társadalmi hátrányok központi irányítással; vagy hogy milyen területi szempontú iparpolitikával lehet csökkenteni a magyar kis- és középvállalkozások hátrányát a külföldi vállalatokkal szemben.

Másrészt szólni kívánunk a területi folyamatok állami „alakítóinak”: szakpolitikusoknak, önkormányzati és központi kormányzati döntéshozóknak a közigazgatás valamennyi szintjén.

Harmadrészt a kötet reményeink szerint a területi folyamatokról szóló felsőoktatási kurzusokban is jól használható lesz (pl. geográfus, szociológus, politológus, közgazdász, környezettudomány, közpolitika szakokon – alapképzésben, mesterképzésben és doktori iskolákban). A rövid fejezetek önállóan is feldolgozhatók például szemináriumi kurzusokon, a kötet egésze pedig átfogó tudást kínál a hazai területi folyamatok alakulásáról. Így a közpolitikai, tudományos és szakmai utánpótlás-nevelésben a könyv hiánypótló szerepet tölt be, egyúttal kiegészíti a rokon kiadványokat (pl. a Magyar Nemzeti Atlasz sorozatát).

Negyedrész a kötettel a területi kutatásokkal foglalkozó szakmában is vitát szeretnénk generálni. Egy-egy fejezet önmagában is vitát ösztönözhet arról, hogy milyen alternatívái lehetnek a magyarországi területi fejlődésnek, illetve ezeket az alternatívákat milyen közpolitikákkal lehet elérni. Ezáltal aktívan szeretnénk formálni a tudományos közvéleményt is, segítve válaszokat adni a hazai regionális tudomány mint szakma előtti kihívásokra (Lengyel, Nemes Nagy, Rechnitzer, Varga 2020).

Budapest, 2020. szeptember

Irodalom

- BARTA GY., BELUSZKY P., FÖLDI ZS., KOVÁCS K. (szerk.) (2010): *A területi kutatások csomópontjai*. MTA Regionális Kutatások Központja, Pécs.
- BARTA, GY., G. FEKETE, É., SZÖRÉNYINÉ KUKORELLI, I., TIMÁR, J. (eds.) (2005): *Hungarian spaces and places: Patterns of transition*. Centre for Regional Studies, Hungarian Academy of Sciences, Pécs.
- FARKAS J. ZS., HOYK E. (2020): *Térhasználat*. Jelen kötetben.
- HAJDÚ, Z. (ed.) (1993): *Hungary: Society, state, economy and regional structure in transition*. Centre for Regional Studies, Hungarian Academy of Sciences, Pécs.
- HAJDÚ, Z. (ed.) (1999): *Regional processes and spatial structures in Hungary in the 1990's*. Centre for Regional Studies, Hungarian Academy of Sciences, Pécs.
- HORVÁTH GY. (szerk.) (2006): *Régiók és települések versenyképessége*. MTA Regionális Kutatások Központja, Pécs.
- HORVÁTH GY., RECHNITZER J. (szerk.) (2000): *Magyarország területi szerkezete és folyamatai az ezredfordulón*. MTA Regionális Kutatások Központja, Pécs.
- KOÓS B., KOVÁCS S. ZS., PÁGER B., UZZOLI A. (2020): *Epilógus: Az új koronavírus-járvány társadalmi-gazdasági hatásai és ezek területi következményei*. Jelen kötetben.
- LENGYEL I., NEMES NAGY J., RECHNITZER J., VARGA A. (2020): A hazai regionális tudományról: eredmények és kihívások. *Tér és Társadalom*, 1., 5–18.
- PÁLNÉ KOVÁCS I. (2020): A regionális tudomány és a Regionális Kutatások Intézete. *Tér és Társadalom*, 1., 19–22.